

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра соціально-економічної географії і регіонаознавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи
Андрій ПАНТЕЛЕЙМОНОВ
_____ 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЕКСКУРСОЗНАВСТВО

рівень вищої освіти:	<u>бакалавр</u>
галузь знань:	<u>10. Природничі науки</u>
спеціальність:	<u>106. Географія</u>
освітня програма:	<u>Географія рекреації та туризму</u>
вид дисципліни:	<u>обов'язкова</u>
факультет	<u>геології, географії, рекреації і туризму</u>

2021 / 2022 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету геології, географії, рекреації і туризму

«7» серпня 2021 року, протокол № 2

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Катерина СЕГІДА, д. геогр. н., доцент, доцент кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства

Програму схвалено на засіданні кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства

Протокол № 9 від «7» серпня 2021 р.

Завідувач кафедри

 Людмила НСМЕЦЬ
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Географія рекреації та туризму»

Гарант освітньо-професійної програми

 Юлія ПРАСУЛ
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією факультету геології, географії, рекреації і туризму

Протокол № 6 від «7» серпня 2021 р.

Голова науково-методичної комісії

 Олександр ЖЕМЕРОВ
(підпис) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Екскурсознавство» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів за спеціальністю 106 Географія освітньою програмою «Географія рекреації та туризму».

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є формування у студентів теоретичних, професійних знань і практичних навичок, що дадуть їм змогу самостійно організовувати й планувати екскурсійну діяльність; розробляти й проводити екскурсії; здійснювати екскурсійне обслуговування.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є

- оволодіти знаннями з організації екскурсійного обслуговування в індустрії туризму;
- сформувати понятійний апарат екскурсійної справи;
- розвивати уміння застосовувати різноманітні прийоми проведення екскурсій;
- вивчити основні етапи підготовки екскурсії й сформувати вміння застосувати їх на практиці;
- визначити місце екскурсовода при проведенні екскурсії;
- сформувати екскурсійну майстерність;
- виявити основні напрями та тенденції розвитку екскурсійного обслуговування в сучасних умовах;
- набути навичок роботи з нормативними матеріалами щодо організації екскурсійної діяльності в туристичній індустрії;
- уміти застосовувати теоретичні знання у вирішенні практичних завдань.

1.3. Кількість кредитів – 4

1.4. Кількість годин – 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова	
денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки	
3-й	4-й
Семестр	
5-й	7-й, 8-й
Лекції	
24 год.	14 год.
Практичні заняття	
24 год.	4 год.
Самостійна робота	
72 год.	102 год.

1.6. Заплановані результати навчання:

формування фахових компетентностей:

- Базові знання з географії рекреації та туризму: об'єктно-предметна область, поняттєво-термінологічний апарат, теорії і концепції, закони і закономірності, методи дослідження відповідно до спеціалізації;

- Здатність проводити туристсько-рекреаційний аналіз природних та суспільних об'єктів і процесів у різних просторово-часових масштабах;

- Здатність застосовувати уміння роботи зі статистичними даними, збору, узагальнення та обробки статистичної інформації, що відображає стан територіальних рекреаційних систем;

забезпечення досягнення наступних програмних результатів навчання:

- Уміння демонструвати спеціалізовані концептуальні знання організації туристсько-рекреаційної діяльності;

- Володіти навичками комплексного туристсько-рекреаційного аналізу територій;

- Використовує різноманітні методи та форми здійснення професійної роботи;

- Здатний висловлювати власні висновки, а також знання та пояснення, що їх обґрунтовують, до фахівців і нефахівців.

У результаті вивчення навчальної дисципліни формуються:

- теоретичні знання щодо місця екскурсознавства в системі географічних наук та його зв'язки з іншими науками та з суспільною географією; основні поняття та терміни екскурсійної теорії; функції, ознаки, класифікації екскурсій; особливості представлення та розповіді екскурсій; етапи підготовки екскурсій;

- практичні вміння проектувати процес обслуговування туристів за окремим етапами надання послуги, використовуючи існуючі технології; розробляти різні види екскурсій з урахуванням потреб суспільства на підставі знань екскурсійних ресурсів рекреаційного комплексу; контролювати дотримання екскурсійних програм; застосовувати техніку ведення екскурсій, окремі методичні прийоми;

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Екскурсійна теорія

Тема 1. Екскурсознавство як наука

Лекція 1. Предмет і завдання курсу «Екскурсознавство». Місце і роль курсу в системі підготовки фахівців з туризму. Наукова, навчальна та методична література.

Лекція 2. Історія та сучасний стан екскурсійної справи в Україні. Правові аспекти екскурсійної діяльності. Екскурсознавство як наука.

Тема 2. Сутність, функції, ознаки та класифікація екскурсій

Лекція 3. Поняття екскурсій. Функції та ознаки екскурсій. Екскурсійний метод пізнання.

Лекція 4. Показ і розповідь в екскурсії, види та особливості, їх поєднання. Шляхи вдосконалення екскурсійної методики. Вимоги екскурсійної методики. Екскурсія як педагогічний процес. Компоненти педагогічної діяльності екскурсовода.

Лекція 5. Класифікація екскурсій: за змістом, складом та кількістю учасників, місцем проведення, формою проведення, способом пересування. Тематика та зміст екскурсій. Розвиток тематики екскурсії залежно від екскурсійних можливостей краю. Наявність та характер екскурсійних об'єктів.

Розділ 2. Екскурсійна методика

Тема 1. Технологія та методика підготовки екскурсії

Лекція 6. Організація і зміст процесу розробки нової екскурсії. Творча група, її склад. Основні етапи підготовки нової екскурсії. Визначення мети та завдань екскурсії. Вибір теми. Відбір літератури та складання бібліографії. Пошуки інших джерел екскурсійного матеріалу: літературних, архівних, статистичних тощо.

Лекція 7. Відбір та вивчення екскурсійних об'єктів: види, класифікація об'єктів, критерії оцінки об'єктів. Складання картки об'єкта. Складання маршруту екскурсії. Об'їзд (обхід) маршруту. Підготовка контрольного тексту екскурсії. Комплектування «портфеля екскурсовода».

Лекція 8. Відбір методичних прийомів проведення екскурсії. Визначення техніки проведення екскурсії. Складання методичної розробки. Індивідуальний текст екскурсії, його особливості. Структура тексту.

Тема 2. Методика та техніка ведення екскурсії

Лекція 9. Методичні прийоми в екскурсії як засіб дій екскурсовода. Класифікація методичних прийомів. Методичні прийоми показу. Методичний прийом руху. Методичні прийоми розповіді. Особливі методичні прийоми. Прийом демонстрації наочності. Засвоєння екскурсоводом методичних прийомів.

Лекція 10. Вимоги до техніки ведення екскурсії. Техніка проведення розповіді під час руху транспорту. Відповіді на питання екскурсантів. Паузи в екскурсії. «Портфель екскурсовода», техніка використання.

Тема 3. Професійна майстерність екскурсовода

Лекція 11. Поняття «професійна майстерність екскурсовода». Вимоги до екскурсовода, його права та обов'язки. Особистість екскурсовода. Вміння та навички екскурсовода, їх формування. Мова екскурсовода. Компетентності екскурсовода. Робота гіда. Шляхи підвищення кваліфікації екскурсовода.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин						Кількість годин					
	Усього	У тому числі					Усього	У тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	ін д	ср
Розділ 1. Екскурсійна теорія												
Тема 1. Екскурсознавство як наука	20	4	2			14	20	3				17
Тема 2. Сутність, функції, ознаки та класифікація екскурсій	30	6	4			20	30	3				27
Разом за розділом 1	50	10	6			34	50	6				44
Розділ 2. Екскурсійна методика												
Тема 1. Технологія та методика підготовки екскурсії	20	6	4			10	20	3	1			16
Тема 2. Методика та техніка ведення екскурсії	22	4	6			12	22	3	1			18
Тема 3. Професійна майстерність екскурсовода	28	4	6			18	28	2	2			24
Разом за розділом 2	70	14	16			40	70	8	4			58
Усього годин	120	24	24			72	120	14	4			102

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Екскурсознавство як наука. Правові аспекти екскурсійної діяльності. Екскурсійний метод пізнання. Вимоги екскурсійної методики. Екскурсійна методика, шляхи її вдосконалення	2
2	Поняття екскурсії. Функції та ознаки екскурсії. Класифікація екскурсій, тематика та зміст.	2
3	Поняття екскурсійних об'єктів, їх наявність, цінність, характер	2
4	Показ та розповідь в екскурсії, їх поєднання. Професійна майстерність екскурсовода.	2
5	Складання маршруту та методичної розробки екскурсії	2
6	Розробка віртуальної екскурсії	2
7	Розробка тематичної екскурсії країни світу	2
8	Розробка тематичної екскурсії обраним регіоном України	2
9	Розробка тематичної екскурсії м. Харків. Ведення тематичної екскурсії	4
10	Управління екскурсійною діяльністю в ринкових умовах, організація сучасного обслуговування в Україні	2
11	Поточна контрольна робота	2
Всього		24

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Опрацювання теми: Екскурсознавство як наука: - Екскурсознавство: функції, задачі, зв'язки з науками - Зародження екскурсознавства, як науки, Теорія екскурсійної справи, стадії її становлення. https://tourlib.net/books_history/fedorchenko-ekskurs.htm - Основні положення закону України «Про туризм» (вересень, 1995 р.). https://tourlib.net/zakon/pro_turyzm.htm - Основні положення закону України «Про охорону культурної спадщини» (червень, 2000 р.). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text - Ринкові умови та їх вплив на екскурсійну діяльність. - Сучасне екскурсійне обслуговування в Україні та його особливості. Опитування в рамках практичних занять	14
2	Опрацювання теми: Сутність, функції, ознаки та класифікація екскурсій - Поняття екскурсії за різними науковцями. - Загальні та специфічні ознаки екскурсії. - Поняття екскурсійного об'єкту - Критерії оцінки екскурсійних об'єктів https://tourlib.net/books_ukr/korol-ekskurs2-3-1.htm - Опрацювання офіційних джерел для визначення переліку екскурсійних об'єктів та проведення бальної оцінки Опитування в рамках практичних занять	20
3	Опрацювання теми: Технологія та методика підготовки екскурсії - Методичні прийоми розповіді: екскурсійної довідки, опису, характеристики, пояснення, коментування, репортажу, цитування, запитань-відповідей, посилання на очевидців, завдань, новизни матеріалу, літературного монтажу, співучасті, дискусійної ситуації, зіткнення суперечливих версій, персоніфікації, проблемної ситуації, відступу, індукції, дедукції тощо - Методичні прийоми показу - Опрацювання офіційних джерел для підготовки віртуальної екскурсії Опитування в рамках практичних занять	10
4	Опрацювання теми: Технологія та методика ведення екскурсії - Характерні особливості проведення міських (пішохідних і з використанням транспорту), заміських, музейних, виробничих, комплексних екскурсій.	12

	- Особливості проведення екскурсій за різною тематикою: історичною, архітектурною, літературною, мистецтвознавчою, природознавчою та ін. - Особливості підготовки та проведення екскурсій для дітей, молоді, для місцевого населення, туристів, окремих учасників. Прослуховування екскурсій. Методика прослуховування. Основні критерії оцінки екскурсій. - Опрацювання офіційних джерел для підготовки віртуальної екскурсії Опитування в рамках практичних занять	
5	Опрацювання теми: Професійна майстерність екскурсовода - Диференційний підхід до екскурсійного обслуговування. - Основа та принцип диференційного підходу. - Соціально-демографічні, соціально-професійні основи та соціально-психологічні фактори диференціації. - Формування різних груп екскурсантів. - Методика розбору екскурсій. - Рецензування методичної документації екскурсій. - Розробка екскурсій, складання технологічної карти екскурсій та портфеля екскурсовода. Опитування в рамках практичних занять	8
6	Підготовка до поточної та підсумкової контрольної роботи	10
	Усього:	72

6. Індивідуальне завдання

Не передбачено

7. Методи навчання

- пояснювально-ілюстративні,
- репродуктивні,
- проблемного викладу,
- частково-пошукові,
- дослідницькі методи

8. Методи контролю

- Усне опитування (індивідуальне, комбіноване, фронтальне);
- Обговорення та дискусія,
- Перевірка практичних робіт;
- Поточний та підсумковий письмовий контроль.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання							Іспит	Сума
Розділ 1		Розділ 2			Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом		
T1 ПЗ 1-2	T2 ПЗ 3-4	T1 ПЗ 5-7	T2 ПЗ 8-9	T3 ПЗ 10-11				
6	6	13	10	13	12	60	40	100

T1, T2 ... – теми розділів.

ПЗ 1, ПЗ 2, ... – практичні заняття

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Практичні заняття 1-5, 11 – 3 бали:

- доповіді за темами – 2 бали;
- відповіді на запитання, участь у дискусії – 1 бали.

Практичні заняття 6-9, 11 – 5 балів:

- зміст екскурсії – 2 бали
- презентація екскурсії – 2 бали;
- відповіді на запитання, участь у дискусії – 1 бали.

Практичні заняття 10 – 10 балів:

- технологічна карта екскурсії – 5 балів
- ведення екскурсії – 5 балів.

Контрольна робота, передбачена навчальним планом – 12 балів:

- тестові завдання – 4 бали
- встановлення відповідності – 2 бали
- творче запитання – 6 балів

Підсумкова (екзаменаційна) робота – 40 балів:

- тестові завдання – 6 балів;
- завдання на розкриття сутності понять – 10 балів;
- практичні завдання – 12 балів;
- питання, що передбачають розгорнуті відповіді – 12 балів

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

10. Рекомендована література

1. Сегіда К. Ю., Мельничук А. А. Екскурсознавство: навчально-методичний посібник для студентів-географів спеціальності «Географія рекреації та туризму». – Харків, 2014. – 68 с.
2. Сегіда К. Ю., Мельничук А. А. Екскурсознавство: навчально-методичний посібник для студентів-географів спеціальності «Географія рекреації та туризму». – Харків, 2015. – 56 с.
3. Сегіда К. Ю., Мазурова А. В. Методичні рекомендації та завдання до практичних занять з курсу «Екскурсознавство» для магістрантів, які навчаються за спеціалізацією «Географія рекреації та туризму» спеціальність «Науки про Землю». – Харків, 2016. – 37 с.

Базова:

1. Бабарицька В.К., Короткова А.Я., Малиновська О.Ю. Екскурсознавство і музеєзнавство. Навчальний посібник / В.К. Бабарицька, А.Я. Короткова, О.Ю. Малиновська – Київ: Альтерпрес, 2007 - 464 с.
2. Горбунов В.С. Туристичний ринок і тенденції його розвитку / Віктор Сергійович Горбунов - Москва: Юніті, 2007 - 257 с.
3. Долженко Г.П. Екскурсійна справа / Геннадій Петрович Долженко – Москва: ІКЦ «МарТ», 2005 – 272 с.
4. Ємельянов Б.В. Екскурсознавство. Навчальний посібник / Борис Васильович Ємельянов – Москва: Турист, 2005 – 216 с. https://tourlib.net/books_tourism/ekskurs.htm
5. Закон України «Про туризм»: за станом на 25.01.2003 р. – Київ: офіційне Парламентське видавництво, 2003 – 20 с. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Король О.Д. Організація екскурсійних послуг у туризмі / Навчально-методичний посібник. - Чернівці: Чернівецький національний університет, 2016. - 144 с. https://tourlib.net/books_ukr/korol-ekskurs.htm
7. Любіцева О.О. Методика розробки турів. Навчальний посібник / Ольга Олександрівна Любіцева – Київ: Альтепрес, 2003 – 104 с. https://tourlib.net/books_ukr/lubiceva_mrt.htm
8. Мацола В.І. Рекреаційно-туристичний комплекс України. НАН України. Інститут регіональних досліджень / Віктор Іванович Мацола – Львів: «Наукова думка», 2001. - 156 с.
9. Мироненко Н.С., Твердохлебов И.П. Рекреационная география – Москва: МГУ, 1999. - 207с.
10. Смолій В.А. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / В.А. Смолій, В.К. Федорченко, В.І. Цибух – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2006. - 372 с.
11. Устименко Л.М., Афанасьєв І.Ю. Історія туризму. Навчальний посібник / Л.М. Устименко, І.Ю. Афанасьєв – Київ: Альтерпрес, 2008 – 320 с.
12. Федорченко В. К., Дьорова Т. А., Смолій В. А. Історія туризму в Україні / В.К. Федорченко, Т.А. Дьорова, В.А. Смолій – Київ: Вища школа, 2002 – 195 с. https://tourlib.net/books_history/fedorchenko.htm
13. Федорченко В.К. Історія екскурсійної діяльності в Україні / В.К. Федорченко, О.М.Костюкова, Т.А. Дьорова, М.М. Олексійко – Київ: Кондор, 2004. – 164 с. https://tourlib.net/books_history/fedorchenko-ekskurs.htm

Додаткова:

1. Абрамов В.В., Поколотна М.М. Проблеми удосконалення системи підготовки і менеджменту персоналу екскурсійної сфери туристської галузі України. Коммунальное

хозяйство городов. Научно-технический сборник / В.В. Абрамов, М.М. Покоloodна – Київ: Техніка, 2007 – 211 с.

2. Дьякова Р. А. История экскурсионного дела в СССР. Учебное пособие / Раиса Анатольевна Дьякова – Москва: ЦРИБ Турист, 2000 – 72 с.

3. Дьякова Р. А., Емельянов Б. В., Пасечный П.А. Основы экскурсоведения: Учебное пособие для слушателей фак.общ. профессий педагогических институтов / Р. А. Дьякова, Б. В. Емельянов, П. А. Пасечный – Москва: Эксмо, 2001 – 256 с.

4. Жарков А. Д. Экскурсия как педагогический процесс. Методические рекомендации / Алексей Дмитриевич Жарков – Москва: ЦРИБ Турист, 1995 - 40 с.

5. Заломихин В. И. Экскурсионное обслуживание на транспортных маршрутах. Методические рекомендации / Виктор Иванович Заломихин. - Москва: ЦРИБ Турист, 1992 – 46 с.

6. Иванов А. Е., Хозиев Б. И., Малышев А. А. Элементы педагогики в экскурсионной работе. Методические рекомендации / А. Е. Иванов, Б. И. Хозиев, А. А. Малышев - Москва: ЦРИБ Турист, 2001 – 62 с.

7. Илюхин М. М. Особенности и средства показа в экскурсии. Методические рекомендации / М. М. Илюхин – Москва: ЦРИБ Турист, 1990 – 80 с.

8. Илюхин М. М. Рассказ на экскурсии. Методические рекомендации / Михаил Михайлович Илюхин – Москва: ЦРИБ Турист, 2001 – 48 с.

9. Пасечный П. С. Туризм и экскурсии / Петр Сергеевич Пасечный. – Москва: Наука, 1993 – 230 с.

10. Седова Н. А. Культурно-просветительный туризм: Учебное пособие / Наталья Александровна Седова – Москва: Советский спорт, 1986. – 96 с.

11. Хуусконен Н.М., Глушанок Т.М. Практика экскурсионной деятельности / Н.М. Хуусконен, Т.М. Глушанок – Санкт-Петербург: «Издательский дом Герда», 2006 – 208 с.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Все о туризме – електронна бібліотека. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tourlib.net/>
2. Закон України про туризм [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1282-15>
3. Про затвердження Державної програми розвитку туризму на 2002-2010 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uapravo.net/akty/administratsija-resolution/akt5qexq9g.htm>
4. Про затвердження Положення про порядок видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу фахівцям туристичного супроводу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1344-04>